

ר' עובדיה מברטנורא

לו חרש להתגרד בו, משום דהוי כעובדא דחול: אין יורדין לפולימא. בקעה מלאה מים ותחתיה טיט כמו דבק, ויש בה מקומות שיטבע הרוחץ שם באותו טיט וידבק בו ואינו יכול לעלות עד שיתקבצו בני אדם ויעלוהו בקושי גדול ובדוחק. פ"א בקעה שטיט שלה מחליק והרוחץ שם נופל ובגדיו נשורים במים ואתי לידי סחיטה: אפיקטויזין. להקיא. ופירושו אפיק טוי זיין, כלומר להוציא המזון ממקום בשולו שהיא האצטומכה. אפיק, מוציא. טוי, מתבשל. צלי אש מתרגמין טוי נור. זיין, מזון. ודוקא לשתות משקה שמביאו להקיא הוא שאסור בשבת אבל להכניס אצבעו לתוך פיו כדי להקיא מותר. והיכא דאית ליה צערא ואם יקיא יתרפא מותר אפילו ע"י משקה: ואין מעצבין את הקטן. לתקנו ולישב עצמותיו וחוליות שדרתו משום דמיחזי כבונה. ולא אמרן אלא לאחר זמן אבל ביום לידה שרי. מעצבין, לשון ידיך עצבוני ויעשוני (שם י'): ואין מחזירין את השבר. עצם שנשבר, ואין הלכה כמשנה זו, אלא הלכה מחזירין את השבר בשבת: שנפרקה ידו. שיצא העצם מן הפרק שלו: לא יתרפא. לשון

שהוא כמעשה של חול.

אין יורדין לקורדימה - שם נהר שבקרקעיתו טיט מחליק, והיורד לשם עלול להחליק ולהרטיב בגדיו ויבוא לידי סחיטה.

ואין עושין כלומר, אסור לשתות **אפיקטויזין** - סם המביא לידי הקאה, משום שדומה לרפואה.

ואין מעצבין - מתקנים ומיישרים את הקטן ליישר עצמותיו, משום שנראה כבונה. וביום הלידה מותר.

ואין מחזירין את השבר - עצם שנשברה.

מי שנפרקה ידו או ורגלו, הואיל ואין בזה סכנה **לא יתרפא** - ישפף אותם בצונן - במים צוננים, שנראה לכל שהוא עושה לרפואה, אבל רוחץ הוא את ידיו ורגליו בצוננים **בדרפא**, ואם נתרפא - נתרפא שכל שאינו נראה שעושה לרפואה, מותר:

פרק עשרים ושלושה

איסור דיבור חול בשבת

משנה א

שואל אדם מחברו בדי יין וכדי שמן בשבת, **ובלבד שלא יאמר לו: הלויני**, שהלוואה היא לזמן מרובה, וחוששים שמה יבוא לרשום ההלוואה **בפנקסו**, אלא יאמר: השאילני, ושאלה היא לזמן מועט.

וכן מותרת האשה לשאול מחברתה פפרות לחם, ובלבד שלא תבקש בלשון הלוואה²¹⁴.

ביצים טרופות בקערה, שמשתטף [בצונן] על מקום השבר, דמיחזי דלרפואה קעביד: **כג א שואל**. ובלבד שלא יאמר הלויני. דהלוואה לזמן מרובה משמע וקיי"ל סתם הלוואה

ביאורים והרחבות

כדרך שהוא עושה בחול. היכי עביד (שלא כדרך חול)? רבי חמא בר חנינא אמר: סך ואחר כך ממשמש, רבי יוחנן אמר: סך וממשמש בבת אחת.

214. בגמרא (קמח, ב) למדין שמשנתנו המתירה לאשה לשאול ככרות לחם מחברתה מדברת בתנאי שהלחם קצוב במחיר, ולכן אין חשש לרבית.

וְאִם בא לשאול צרכי מזון מחברו, והמשאיל **אֵינוֹ מֵאֲמִינוֹ** - מניח השואל **טְלִיתוֹ אֶצְלוֹ** - אצל המשאיל כמשכון, ובלבד שלא יאמר לו שזה משכון, אלא מניחו סתם, **וְעוֹשֶׂה עִמּוֹ חֶשְׁבוֹן לְאַחַר שֵׁבֶת** כמה הוא חייב לו בעד מה שלקח בשבת. **וְכֵן עָרַב פֶּסַח בִּירוּשָׁלַיִם שָׁחַל לְהִיּוֹת בְּשֵׁבֶת** ושכח לקנות שה לקרבן פסח, מניח הקונה טליתו **אֶצְלוֹ** - אצל מוכר הבהמות כמשכון, **וְנוֹטֵל אֶת פֶּסְחֹוֹ** - את השה, **וְעוֹשֶׂה עִמּוֹ חֶשְׁבוֹן לְאַחַר יוֹם טוֹב** הראשון:

משנה ב

מוֹנֶה אָדָם בשבת **אֶת אוֹרְחָיו** שהזמינם לסעודה **וְאֶת פְּרֻרוֹתָיו** - מיני המאכלים שרוצה להגיש לפניהם **מִפְּנֵי** - בעל פה, **אֲבָל לֹא יקראם מִן הַתֵּבַת**²¹⁵.

וּמִפִּיס - מגריל **עִם בְּנָיו וְעִם בְּתוּלָתוֹ עַל הַשְּׁלָחַן** מי יקבל מנה מסוימת, **וּבְלִבָּד שֶׁלֹּא יתְבַנּוּ לְעִשׂוֹת מְנָה גְדוֹלָה כְּנֶגְדַּ קְטָנָה, מִשׁוּם קוֹבְיָא** - משחק בקוביא, שאסור משום גזל²¹⁶.

ר' עובדיה מברטנורא שלשים יום הלכך אתי מלוה לכתוב על פנקסו כך וכך הלוייתו לפלוני כדי שלא ישכח: מניח טליתו אצלו. אם אינו מאמינו, ולוקח אותו ומקדישו בשבת, דחובות שקבוע להן זמן יכולין להקדיש בשבת: ב פרפרותיו. מיני מעדנים: אבל לא מן הכתב. אם כתב מערב שבת כך וכך אורחים כדי שלא ישכחם, לא יקרא באותו כתב בשבת, גזירה שמא ימחוק. אי נמי שמא יקרא בשטרי הדיוטות, ואין מותר לקרות בשבת אלא בתורה שבכתב, ובתורה שבעל פה לאחר שכתבוה, ובפירושיהן, אבל בשאר דברים או בספרי חכמות, שאינו מדברי נבואה או מפירושיהן, אסורים: מפיס. מטיל גורל לחלק למי יגיע כל מנה ומנה: עם בניו ועם בני ביתו. שהן סמוכים על שולחנו שאין כאן קפידא. אבל עם אחר לא, דבני תבורה

המקפידים זה על זה שאינן מוחלין ואינן מוותרים זה לזה עוברים משום מדה ומשום משקל ומשום מניין ומשום לוויין ופורעין דגורו בהו רבנן שמא יכתבו: ובלבד שלא יתכוין וכו'. תמניתין חסורי מחסרא והכי קתני, מפיס אדם עם בניו ועם בני ביתו על השלחן, ואפילו מנה גדולה כנגד מנה קטנה, ודוקא עם בניו ועם בני ביתו אבל עם אחר לא, ובלבד שלא יתכוין לעשות מנה גדולה כנגד מנה קטנה, ואז הוא דביו"ט אסור ובחול שרי, אבל אם נתכוין לעשות מנה גדולה כנגד מנה

ביאורים והרחבות

215. בגמרא (קמט, א) שואלין, מה הטעם שאסור לקרוא מן הכתב בשבת? והובאו שני הסברים: רב ביבי אמר: גזרה שמא ימחוק. אביי אמר: גזרה שמא יקרא בשטרי הדיוטות (של מקח וממכר וכו"ב, שקריאתם אסורה בשבת).

216. בגמרא (קמט, ב) למדין: חסורי מיחסרא והכי קתני: "מפיס אדם עם בניו ועם בני ביתו על השלחן, אפילו מנה גדולה כנגד מנה קטנה", מאי טעמא (שמותו ואין בזה משום ריבית)? כדרב יהודה אמר רב (שאמר: מותר להלוות בניו ובני ביתו בריבית, כדי להטעימן טעם רבית). עם בניו ועם בני ביתו אין, עם אחרים לא, מאי טעמא? כדרב יהודה אמר שמואל (שאמר: שמקפידים זה על זה ועוברין משום מדה ומשקל ומנין). "מנה גדולה כנגד מנה קטנה, אף בחול לאחרים אסור" מאי טעמא משום קוביא (ויש בזה משום גזל מדרבנן, שאסמכתא אינה קונה. אסמכתא היינו התחייבות לחברו שאדם מקבל על עצמו על צד הספק התלוי בתנאי ידוע, בלי גמר דעת).

וּמְטִילִין חֲלָשִׁים - גורלות על הקדשים ביום טוב - קרבנות שנשחטו ביום טוב, כדי לחלק בשרם בין הכהנים, **אָבֵל לֹא עַל הַמְּנוֹת** - חלקי קדשים שנשחטו בערב יום טוב, שהואיל והיה זמן לחלקם בערב יום טוב, אסרו חכמים להגריל ביום טוב²¹⁷:

משנה ג

לֹא יִשְׁכּוּר אָדָם פּוֹעֲלִים בְּשֶׁבֶת לצורך עבודה ביום חול, שדיבור בעסקי חול אסור, **וְלֹא יֹאמֵר אָדָם לְחֵבְרוֹ בְּשֶׁבֶת לְשֹׁכּוֹר לֹוּ פּוֹעֲלִים** ליום חול²¹⁸.

אֵין מַחְשִׁיבִין עַל הַתְּחֹום²¹⁹ - ללכת בשבת עד סוף תחום שבת, כדי לצאת ממנו מיד כשתחשך, על מנת **לְשֹׁכּוֹר פּוֹעֲלִים וּלְהֵבִיא פִּירוֹת** שכל דבר

לחבירו שכור לנו פועלים, אבל אומר לו הנראה שתעמוד עמי לערב, כלומר עכשיו נראה אם תבא אלי לכשתחשך, ואע"פ ששניהם יודעים שעל מנת לשכרו לפעולתו הוא מזהירו, כיון דלא מפרש ליה שכירות בהדיא שרי, דק"ל דבור אסור הרהור מותר: **אֵין מַחְשִׁיבִין עַל הַתְּחֹום**. לקרב עצמו בשבת עד סוף התחום ולהחשיך שם שיהא קרוב למקום הפועלים או לפרדס להביא פירות, דכל דבר שאסור לעשותו בשבת אסור להחשיך עליו, אבל מחשיך הוא להיות קרוב לצאת ולשמור

ביאורים והרחבות

217. בגמרא (שם) למדיו, שמה ששינינו: אבל לא על המנות, היינו שלא מטילים גורל על המנות של חול (של ערב יום טוב) ביום טוב. ואע"פ שפשוט הוא, הוה אמינא שמותר, מפני שהכהנים בעלי מריבה הם, דכתיב (הושע ד, ד): "ועמך כמרבי כהן", ואולי כדי למנוע ריב ביניהם, נתיר להם להטיל גורלות גם על המנות של חול, קמ"ל שלא.

218. גרסינן בגמרא (ק, א): פשיטא, מאי שנא הוא ומאי שנא חברו (פשוט הוא שאם לו אסור, אף לחברו אסור)? אמר רב פפא: חבר נכרי. מתקיף לה רב אשי, אמירה לנכרי שבות? אלא אמר רב אשי: אפילו תימא חברו ישראל, הא קא משמע לן **לא יאמר אדם לחברו (במפורש) שכור לי פועלים, אבל אומר אדם לחברו (בדרך רמז) הנראה שתעמוד עמי לערב**. ומתניתין מני? כרבי יהושע בן קרחה. דתניא: לא יאמר אדם לחברו הנראה שתעמוד עמי לערב. רבי יהושע בן קרחה אומר: אומר אדם לחברו הנראה שתעמוד עמי לערב. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי יהושע בן קרחה. ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מאי טעמא דרבי יהושע בן קרחה? דכתיב **"ממצוא חפצך ודבר דבר", דיבור אסור הרהור מותר** (ואמירה ברמז הרי היא כהרהור).

219. **פירוש**: "להחשיך" פירושו שיעשה הכנה בשבת סמוך לחשיכה, שעם צאת השבת ממשיבצע את אשר חשב. כגון לצאת בסמוך למוצאי שבת, עד סוף תחום שבת (2000 אמה), בכדי שעם צאת השבת יצא לשכור פועלים, או לקטוף פירות מפרדסו.

ר' עובדיה מברטנורא

קטנה אפילו בחול אסור משום קוביא, דגול הוא ואסמכתא לא קניא, והאי אסמכתא היא דסמך על הגורל אם יפול לו הגורל על המנה הגדולה יזכה בה, ולפיכך תלה עצמו אף לגורל הקטנה על הספק, ואילו ידע מתחילה שכן, לא היה מתרצה: חלשים. גורלות, כמו חולש על גוים (בישעיה י"ד י"ב): על הקדשים ביו"ט. שנשחטו ביו"ט, לחלק אותם בין הכהנים. אבל לא על המנות. של קדשים של אתמול: ג לא ישכור אדם פועלים. דכתיב (ישעיה נ"ח) ממצוא חפצך ודבר דבר: ולא יאמר אדם לחבירו כו'. לדיוקא נקטיה, לא יאמר